

KATARZYNA SOBSTYL

LEKSYKOGRAFICZNE I TEKSTOWE
UŻYCIA POŁĄCZEŃ WYRAZOWYCH
ZAWIERAJĄCYCH LEKSEMY *SAMOTNOŚĆ* I *SAMOTNY*

Samotność jest leksemem nazywającym bardzo złożone zjawisko, definiowane przez współczesne słowniki języka polskiego m.in. jako ‘życie, przebywanie w odosobnieniu, brak towarzystwa, rodziny; bycie samotnym’ [SJPS]; ‘odczuwany stan braku towarzystwa bliskiej osoby, opuszczenia przez innych; także: życie w izolacji, bez bliskich, rodziny, przyjaciół’ [PSWP]¹. Nieco bardziej rozbudowane są definicje leksemu *samotny*, rejestrujące różnorodność znaczeniową tego wyrazu. I tak, np. według PSWP *samotny*₁ (pochodny od *sam*, przymiotnik) – 1. ‘o człowieku: żyjący z daleka od ludzi, pozbawiony towarzystwa i bliskości innych, nie mający rodziny, przyjaciół’; 2. ‘znajdujący się gdzieś całkiem sam, zdany na samego siebie’; 3. ‘dziejący się, prowadzony, spędzany, odbywany bez obecności innych’; 4. ‘nie mający w nikim oparcia; dziejący się bez wsparcia innych’; 5. ‘nie mający żony; nie mająca męża’; 6. ‘znajdujący się z dala od ludzkich siedzib, od innych tego samego rodzaju obiektów; sam jeden w jakimś pustym miejscu.’; *samotny*₂ (pochodzący od *samotny*, rzeczownik) – ‘osoba samotna, nie mająca bliskich, opuszczona’².

Dr KATARZYNA SOBSTYL – adiunkt w Centrum Języka i Kultury Polskiej dla Polonii i Cudzoziemców Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie; adres do korespondencji: UMCS CJKP ul. Weteranów 18, 20-038 Lublin.

¹ Por. także definicje w: USJP, SWJP oraz uwagi dotyczące złożoności problematyki w: Sobstyl (2003), (2004), (2007).

² Por. także definicje w: SJPS, SWJP, USJP.

Przedmiotem rozważań w niniejszym opracowaniu są zwroty i wyrażenia, w których pojawiają się leksemy *samotność*, *samotny*. Ich egzemplifikacje oparte na użyciach leksykograficznych zostaną porównane z użyciami tekstowymi³.

Współczesne słowniki języka polskiego jako przykłady zastosowań przytaczają następujące konstrukcje:

- *uczucie samotności* [SJPS], [PSWP], [USJP]
- *strach przed samotnością* [PSWP], [SWJP]
- *motyw samotności w literaturze* [PSWP]
- *dokuczliwa samotność* [SWJP]
- *samotność wśród ludzi* [PSWP]
- *samotność we dwoje* [PSWP]
- *samotność człowieka we współczesnym świecie* [PSWP].

Pierwsza z przytoczonych tu egzemplifikacji to konstrukcja analityczna, w której *samotność* w zestawieniu z wyrazem *uczucie* pełni funkcję określenia stanu emocjonalnego. Dzięki takiemu połączeniu możliwe jest uściślenie znaczenia badanego leksemu. W kolejnej przykładowej konstrukcji: *motyw samotności w literaturze*, dzięki dodatkowym kontekstom następuje rozszerzenie znaczenia wyrazu – omawiane uczucie, ze względu na swoją złożoność, może być traktowane m.in. jako problematyka utworu literackiego.

Liczną grupę egzemplifikacji stanowią zestawienia, poprzez które wyrażane jest pejoratywne nacechowanie omawianego leksemu. Połączenie z rzeczownikiem *strach* wskazuje, iż samotność nie jest uczuciem pożądanym. Przymiotnik *dokuczliwa* eksplicytnie nazywa negatywną cechę samotności traktowanej jako przykre czy bolesne doznanie. Warto przy tym zwrócić uwagę, iż jest to jedyny, przytaczany w słownikach przymiotnik łączący się z badanym leksemem.

Trzy kolejne przykłady to zestawienia oparte na przeciwstawieniu wyrazów lub połączeń sprzecznych semantycznie: *samotność (bycie samotnym)* w opozycji do *(bycie) wśród ludzi / we dwoje*.

W skład kolejnej grupy wchodzi związki wyrazowe, zawierające czasowniki. Konstrukcje typu: *samotność kogoś męczy*, *dokucza komuś* [SJPS], [PSWP], [USWP] są przykładami, w których badany leksem występuje w funkcji podmiotu (wykonawcy czynności). Te dwie zbliżone semantycznie metafory językowe wskazują (podobnie jak zdecydowana większość omawianych połączeń) na negatywne wartościowanie *samotności*. Łączące się z omawianym leksemem czasowniki czynnościowe *męczy*, *dokucza* mają pejoratywne nacechowanie. Wskazują

³ Niniejsze opracowanie sygnalizuje pewne językowe zjawisko i stanowi jedynie zarys złożonej problematyki, która zostanie rozszerzona i włączona do osobnego, obszerniejszego opracowania.

ponadto, iż człowiek w takiej relacji staje się tylko obiektem nieprzyjemnych dla niego działań.

Licniejszą grupę stanowią związki wyrazowe, w których podmiotem doznającym jest osoba. W połączeniach tych wyrażany jest różnorodny stosunek do samotności:

- *lękać się samotności* [SJPS], [PSWP], [USJP] / *obawiać się samotności* [SJPS], [USJP]
- *przeżywać coś, cierpieć w samotności* [SJPS], [USJP]
- *przywyknąć do samotności* [SJPS], [USJP]
- *szukać samotności* [SJPS], [PSWP], [USJP]
- *wybrać samotność* [PSWP], [SWJP]
- *żyć w samotności* [PSWP], [SWJP]
- *polubić samotność* [SWJP].

Czasowniki *lękać się*, *obawiać się* ze względu na swą semantykę wzmacniają negatywne nacechowanie rzeczownikowej nazwy uczucia, do którego się odnosią⁴. Wskazują przy tym, iż samotność traktowana jest jako niepożądany stan emocjonalny, którego człowiek chce uniknąć. Z połączeń tych wynika ponadto, iż samotność, podobnie jak wiele innych uczuć, może być niezależna od człowieka⁵.

Konstrukcje *przeżywać coś / cierpieć w samotności* informują o dużej intensyfikacji negatywnych doznań. Czasowniki sugerują trwanie danego stanu, co pogłębia jego pejoratywne nacechowanie. W takich połączeniach wyznaczona zostaje ponadto pewna przestrzeń negatywnych emocji, rozszerzona nawet do przestrzeni życiowej, tak jak w związku *żyć w samotności*.

W kolejnych połączeniach zastosowanie czasowników *przywyknąć*, *polubić* zmniejsza intensywność negatywnych konotacji związanych z samotnością. Tylko w nielicznych zwrotach, takich jak: *szukać samotności*, *wybrać samotność* omawiany leksem zyskuje pozytywne nacechowanie. Komponenty werbalne wskazują przy tym jednoznacznie na aktywną postawę podmiotu – człowiek albo dąży do zamierzonego celu, albo go już osiągnął. Samotność w takich kontekstach jest zależna od ludzkiej woli.

Współczesne słowniki języka polskiego przytaczają liczne egzemplifikacje z leksemem *samotny*.

⁴ Według SJPS *lękać się* to ‘obawiać się, bać się czegoś lub kogoś, trwożyć się, niepokoić się o kogoś, o coś’; *obawiać się* – ‘odczuwać obawę, niepokoić się bać się, lękać się’. Por. także definicje w: PSWP, USJP.

⁵ A. Pajdzińska (1990; 90) pisze, iż liczne konstrukcje językowe (jednostki frazeologiczne) wskazują, iż uczucia są w dużej mierze niezależne od ludzkiej woli.

Badany przymiotnik pełni często w połączeniach funkcję określenia wykonawcy jakiejś czynności, np.: *samotny żeglarz / podróżnik* [SJPS], [PSWP], [SWJP], [USJP]; *samotny wędrowiec / myśliwy* [PSWP], [SWJP]; *samotny taternik / samotni himalaiści* [PSWP]. Człon konstytutywny grupy imiennej konotuje różnorodne pasje i zainteresowania, stąd całe konstrukcje można wartościować pozytywnie.

Człon określający w wyrażeniach nominalnych może wskazywać na wykonywanie czynności bez obecności innych ludzi: *samotny spacer* [SJPS], [PSWP], [USJP]; *samotna przechadzka, wycieczka* [SJPS], [USJP]; *samotny rejs* [PSWP], [SWJP]; *samotny przelot samolotem* [PSWP]; *samotna wyprawa* [PSWP]; *samotne wejście na szczyt* [PSWP]; *samotne wakacje* [PSWP]; *samotna podróż* [SWJP].

Podczas gdy powyższe konstrukcje można traktować jako neutralne semantycznie, to połączenia typu: *samotna walka* [SWJP], [PSWP]; *samotne zmagania z losem* [SWJP]; *samotna śmierć* [SWJP]; *samotne życie* [SJPS], [USJP]; *samotny tryb życia* [PSWP] mogą mieć pejoratywne nacechowanie ze względu na konotacje związane z ludzkim poczuciem opuszczenia i braku wsparcia.

Podobne nacechowanie mają związki wyrazowe, w których przymiotnik *samotny* jest określeniem rzeczowników nazywających ludzi walczących o pewne idee: *samotny bojownik* [PSWP]; *samotna bojowniczką o prawa zwierząt* [SWJP]. Członem konstytutywnym może być także leksem odnoszący się do możliwości wyrażania poglądów na jakiś temat: *samotny głos w sprawie* [SWJP]. Takie zestawienia mogą także konotować pewną determinację działania, wynikającą m.in. z niezrozumienia przez innych.

Pejoratywne nacechowanie mają również konstrukcje, w których przymiotnik *samotny* łączony jest z lokatywnymi wyrażeniami przyimkowymi: *samotny na świecie* [SJPS], [USJP]; *samotny w obcym kraju, mieście* [SJPS], [USJP].

Słowniki jako egzemplifikacje podają połączenia omawianego przymiotnika tylko z jednym czasownikiem – *czuć / czuć się*, np.: *czuje się strasznie samotny* [SJPS]; *czuć się bardzo samotnym* [PSWP], [SWJP]; *ktoś czuje się samotny* [USJP]. Konstrukcje te odsyłają do sfery negatywnych odczuć, a ich pejoratywne nacechowanie wzmacniane jest poprzez użycie przysłówków intensyfikujących *strasznie, bardzo*.

Liczną grupę stanowią przykłady, w których przymiotnik *samotny* jest określeniem leksemu, nie odnoszonego (przynajmniej prymarnie) do człowieka (wyjątek – *samotny mieszkaniec leśnej głuszy* [SWJP]). W wielu wypadkach członami konstytutywnymi grupy imiennej bywają rzeczowniki nazywające elementy świata przyrody. Rejestrowane tam relacje przestrzenne oparte są na opozycji: pojedynczość obiektu (małość) do niczym nie ograniczonego, pustego obszaru / dużych odległości (wielkości), np.: *samotny dom* [SJPS], [USJP], [SWJP]; *samotna*

strzecha [PSWP]; *samotny zakątek* [SWJP]; *samotne drzewo* [SJPS], [USJP]; *samotny dąb* [PSWP]; *samotna sosna na wzgórzu* [SWJP]; *samotne gniazdo* [PSWP]; *samotna wyspa* [USJP]; *samotny żagiel na horyzoncie* [SWJP].

Samotność może być traktowana jako zjawisko społeczne, co utrwalone jest językowo w takich połączeniach, jak: *samotny mężczyzna* [PSWP], [SWJP]; *samotna kobieta* [PSWP], [SWJP]; *samotna matka* [PSWP], [USJP]; *schronisko dla samotnych matek* [PSWP], [SWJP]; *opiekować się samotnymi ludźmi* [PSWP], [SWJP]; *Wigilia dla samotnych* [PSWP]; *samotna staruszka* [PSWP]; *samotny mieszkaniec domu* [PSWP]. W konstrukcjach tych badany przymiotnik może zarówno być określeniem stanu cywilnego, jak i odnosić się do relacji międzyludzkich, rozpatrywanych w aspekcie psychospołecznym.

Leksykograficzną egzemplifikacją jest także połączenie *samotny dziwak* [SJPS], [USJP]. Przymiotnik *samotny* prymarnie pełni tu funkcję określenia rzeczownika będącego nazwą nosiciela cechy. W obiegowym rozumieniu cecha ta wynika także m.in. z samotnego trybu życia.

W słownikach znajdziemy także frazeologizmy oparte na konstrukcjach porównawczych: *samotny jak palec* [PSWP], [SP], [SFWP]; *samotny jak kotek (w płocie)* [PSWP], [SWJP], [SP], [SFWP]; *samotny jak pies / wilk / odyniec* [SP]⁶. Są to funkcjonujące w powszechnym obiegu wyrażenia językowe o wyraźnie negatywnym nacechowaniu⁷.

Przeгляд przywoływanych w opracowaniach leksykograficznych struktur w dużym stopniu oddaje złożoność zjawiska, jakim jest samotność. Konstrukcje te przybliżają także jej językowy obraz. Warto w tym miejscu sprawdzić, które ze zwrotów i wyrażen stosowane są przez użytkowników języka.

Do badań porównawczych wykorzystany został materiał pochodzący z wybranych stron internetowych: <http://osamotnieni.republika.pl>; <http://taniec-samotnosci.blog.onet.pl>; <http://samotna-zagubiona-rozczarowana.blog.onet.pl>; <http://zonakpalak.blog.onet.pl>; <http://samotni18.blog.onet.pl>; <http://wiecznacisza.blog.onet.pl>. Wybór materiału analitycznego podyktowany był tym, iż wspomniane strony poświęcone są – co często sugerują ich tytuły – problematyce samotności. W rejestrowanych tam różnorodnych pod względem gatunkowym tekstach (m.in.

⁶ SFJP rejestruje jedynie połączenia z leksemem *sam* będącym wyrazem podstawowym dla przymiotnika *samotny*: *sam jak kotek (w płocie) / jak palec*.

⁷ M. Bańko (2004; 139-140) zwraca uwagę na osobliwy charakter połączenia *samotny jak kotek w płocie*. Znacznie łatwiejsze jest wyjaśnienie znaczenia konstrukcji *samotny jak palec*, gdyż pierwotną funkcją leksemu *palec* było nazywanie kciuka, co jak pisze badacz „dobrze uzasadnia jego „samotność”.” (2004; 140). Obserwacja przyrody umożliwia także zrozumienie sensu porównań, w których członem zestawianym jest leksem nazywający zwierzę.

wpis, forum, blog, komentarz) stosowane są często zwroty i wyrażenia zawierające interesujące nas leksemy, wyrażające eksplicytnie odczucia nadawców⁸.

Łączliwość rzeczownika *samotność* jest dość szeroka, a materiał analityczny rejestruje konstrukcje nie przywoływane przez słowniki, np.:

1. *Dlaczego samotność tak bardzo boli?*
2. ... *żeby już nie siedzieć samotnie w czterech ścianach, chorując na samotność.*

Połączenie leksemy *samotność* z pejoratywnie nacechowanym czasownikiem *boleć* wskazuje na to, iż mamy do czynienia z chorobą, przy tym człowiek jako podmiot doznający nie ma wielkiego wpływu na przykre dla niego odczucia. Połączenia z intensyfikatorymi *tak bardzo* wzmacniają siłę wyrażanych przez nadawcę odczuć (przykład 1.). Konstrukcja *chorując na samotność* również wskazuje na negatywne przeżycia zarówno fizyczne, jak i psychiczne.

Badane teksty zawierają formy, w których podkreślona zostaje bezradność człowieka wobec samotności.

3. *Nie radzę sobie z samotnością i brakiem zrozumienia wśród najbliższych.*
4. *Niekiedy przez samotność ludzie odbierają sobie życie.*
5. *Samotność dopada nas wciąż od nowa.*
6. *Jeśli przeszkadza ci samotność, to...*

W powyższych przykładach wyraźne jest negatywne wartościowanie badanego leksemy. Samotność towarzysząca człowiekowi bywa bardzo uciążliwa i trudna do wytrzymania, może także wzbudzać lęk i niechęć a nawet stać się przyczyną samobójstwa. W niektórych kontekstach (przykład 4. i 5.) samotność traktowana jest jako niebezpieczny wróg, z którym człowiek nie ma szans wygrać.

W materiale analitycznym można jednak znaleźć (nieliczne co prawda) konstrukcje świadczące o aktywnej postawie podmiotu, który chce mieć wpływ na to, co się z nim dzieje, np.:

7. *Szukam osoby, która pomoże mi wyzwolić się z mojej samotności.*

Przywołany przykład wskazuje, iż działanie w pojedynkę⁹ jest skazane na niepowodzenie. Sposobem walki z niepożądanym stanem jest poszukiwanie dru-

⁸ Wykorzystane w opracowaniu przykłady pochodzą z tekstów zamieszczonych na wymienionych stronach w 2007 i 2008 roku.

⁹ Por. zestawienie *samotna walka* rejestrowane przez słowniki.

giej osoby, a w konsekwencji – próba dopełnienia w związku. Ponadto forma działania podmiotu – prośba o pomoc w kontekście rzeczywistości pozajęzykowej – może być oceniana pozytywnie.

Samotność traktowana jako coś niepożądanego skłania także do innych zachowań zmierzających do jej uniknięcia, np.:

8. *Nadejdzie taki czas, kiedy samotność zniknie. Większość nie kobiet, ale mężczyzn ucieka przed samotnością.*

Ucieczka może wynikać ze strachu przed czymś lub z niechęci do czegoś. Zależnie od kontekstu sytuacyjnego ma różne nacechowanie, często negatywne¹⁰. W przytoczonym przykładzie konstrukcja *uciec/ uciekać przed samotnością* zyskuje pozytywne znaczenie. Opisywane działanie jest próbą przewyciężenia przykrew sytuacji i może mieć pozytywne skutki, zwłaszcza że nie dotyczy indywidualnych, pojedynczych zachowań, ale ma szerszy zasięg (*większość mężczyzn*).

Badane teksty zawierają rejestrowane przez słowniki struktury, w których samotność traktowana jest w kategoriach przestrzennych:

9. *Coraz trudniej w samotności.*

10. *...a nas ludzi ulepiono tak, że nie umiemy żyć w samotności.*

Przestrzeń życiowa ograniczona samotnością jest wartościowana negatywnie. Użycie wyrażenia *coraz trudniej* (przykład 9.) wzmacnia to odczucie. Bezradność człowieka tłumaczy treść zdania z przykładu 10., w którym ważną funkcję semantyczną pełni zaprzeczony czasownik *nie umiemy*.

W materiale badawczym znalazły się także połączenia, takie jak: *samotność w tłumie, samotność wśród milionów*. Zastosowanie konstrukcji zawierających lokatywne wyrażenia przyimkowe służy (na zasadzie opozycji) uwypukleniu przykrew odczuć i wzmocnieniu negatywnego wartościowania sytuacji, w której znajduje się podmiot doznający.

Do rzadkości należą wypowiedzi, w których wyrażane jest pozytywne nastawienie do samotności, np.: *kocham / uwielbiam samotność; lubię uczucie samotności*.

Badany materiał zawiera liczne konstrukcje z frazami: *czuć się samotnym* (rejestrowaną przez słowniki) / *być samotnym*. Na uwagę zasługuje fakt, iż w żad-

¹⁰ Por. m.in. niektóre ze znaczeń leksemu *uciekać* rejestrowane w SJPS – 1. ‘oddalić się biegiem z jakiegoś miejsca (głównie w obawie przed pogonią), szybko odjechać, ujść’; 2. ‘wyjść, wyjechać, wydostać się skądś (zwykle z miejsca strzeżonego), przenieść się dokądś; opuścić, porzucić kogoś’.

nym z przykładów zwroty te nie występują w izolacji. Różnorodne konteksty językowe wskazują na wyraźnie pejoratywne nacechowanie wspomnianych struktur, np.:

11. *Muszę być samotny.*
12. *Nie chcę być samotna.*
13. *Wciąż czuję się samotna i jestem przygnębiona.*
14. *Jednak jestem przeraźliwie samotna.*
15. *...niestety jestem bardzo samotny.*
16. *Nigdy nie czułam się tak samotna.*
17. *Często czuję się samotna.*

Uwypuklenie emocjonalnego aspektu samotności wraz z jego wyraźnie negatywnymi konotacjami może być osiągnięte poprzez połączenie z czasownikami modalnymi *nie chcę*, *muszę*, co eksplicytnie określa postawę nadawcy w stosunku do sytuacji. Przymiotnik *samotny* zestawiany bywa też z innymi określeniami konotowanymi przez samotność i jednocześnie wartościowanymi pejoratywnie, np. *przygnębiona*. Negatywne nacechowanie form *czuć się / być samotnym* wynika również z zestawienia ich z leksemami *przeraźliwie*, *niestety*. Użycie leksykalnych wykładników temporalnych *nigdy*, *często* w danych kontekstach również wzmacnia negatywne wartościowanie sytuacji.

W badanym materiale występują nieliczne konstrukcje nominalne, w których przymiotnik *samotny* jest określeniem różnych rzeczowników. W funkcji członu konstytutywnego grupy imiennej mogą występować leksemy odnoszone do sfery obyczajowej, np.: *samotne święta*, *samotny sylwester*. Zestawienia te oparte na opozycyjnych konotacjach (osamotnienie, a bycie wśród najbliższych, rodziny, znajomych) jak większość omówionych tu konstrukcji wskazuje na negatywne wartościowanie takiej sytuacji. Podobnie pejoratywne nacechowanie mają połączenia *samotne wieczory*, *samotne minuty*. Określane rzeczowniki (mające semantyczne odniesienia temporalne) są użyte w liczbie mnogiej, co wskazuje na powtarzalność określonych sytuacji i trwałość niepożądanego stanu.

W materiale analitycznym w połączeniu z przymiotnikiem *samotny* wystąpił tylko jeden rzeczownik nazywający podmiot odczuwający:

18. *Człowiek samotny nigdy nie będzie szczęśliwy.*
19. *Człowiek samotny do końca dni będzie tęsknił i będzie smutny.*

Leksem *człowiek* ze względu swoją ogólność (wszechstronność) znaczeniową jest bardzo przydatny do wyrażania przekonań nadawcy na temat samotności.

Człowiek samotny to każdy, kto jest samotny – przy takim założeniu zamieszczone wypowiedzi nabierają charakteru sądów uogólniających, wskazujących na powszechność zjawiska. W przedstawionych wypowiedziach człowiek samotny to także ktoś, kto jednocześnie jest nieszczęśliwy i smutny.

Zwroty i wyrażenia występujące w badanym materiale odzwierciedlają konstrukcje, które są rejestrowane przez współczesne słowniki języka polskiego. Omówione połączenia wyrazowe to także indywidualne modyfikacje utrwalonych w języku związków bądź też struktury, które w opracowaniach leksykograficznych nie występują. Szeroko rozumiany kontekst sytuacyjny powoduje, iż połączenia odnoszone są – co zrozumiałe – przede wszystkim do sfery emocjonalnej człowieka. Zwraca uwagę również fakt, iż większość przywołanych tu konstrukcji wskazuje na negatywne nacechowanie leksemów *samotny*, *samotność*. Ponadto badane tu zwroty i wyrażenia oparte są często na opozycjach, co wzmacnia efekt pejoratywnego wartościowania.

BIBLIOGRAFIA

- B a ń k o M., Słownik porównań, Warszawa 2004.
- P a j d z i ń s k a A., Jak mówimy o uczuciach? Poprzez analizę frazeologizmów do językowego obrazu świata, w: *Językowy obraz świata*, red. J. Bartmiński, Lublin 1990, s. 87-109.
- S o b s t y l K., Jak mówimy o samotności? Na podstawie ofert zamieszczanych w „Niedzieli”, w: *Język polski. Współczesność. Historia*, t. IV, red. W. Książek-Bryłowa, H. Duda, Lublin 2003, s. 137-146.
- S o b s t y l K., Samotność – cierpienie czy dar od Boga? Rozważania semantyczne na podstawie listów nadsyłanych do „Niedzieli”, w: *W kręgu wiernej mowy*, red. M. Wojtak, M. Rzeszutko, Lublin 2004, s. 197-204.
- S o b s t y l K., „Samotność to...” – definicje słownikowe a potoczne użycie leksemu w wypowiedziach młodzieży, w: *Na językoznawczych ścieżkach. Prace ofiarowane Profesorowi Jerzemu Podrackiemu*, red. A. Mikołajczuk, R. Pawelec, Warszawa 2007, s. 251-256.

WYKAZ SKRÓTÓW

- [PSWP] – *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, red. H. Zgólkowa, t. XXXVII, Poznań 2002.
- [SFJP] – S. S k o r u p k a, *Słownik frazeologiczny języka polskiego*, t. II, Warszawa 1985.
- [SFWP] – S. B ą b a, J. L i b e r e k, *Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny*, Warszawa 2001.
- [SJPS] – *Słownik języka polskiego*, red. M. Szymczak, t. II-III, Warszawa 1988.
- [SP] – M. B a ń k o, *Słownik porównań*, Warszawa 2004.

[SWJP] – *Słownik współczesnego języka polskiego*, red. B. Dunaj, Warszawa 1996.

[USJP] – *Uniwersalny słownik języka polskiego*, red. S. Dubisz, t. III, Warszawa 2003.

LEXICOGRAPHIC AND TEXTUAL APPLICATIONS
OF WORD COMBINATIONS CONTAINING
THE LEXEMES *LONELINESS* AND *LONELY*

S u m m a r y

This study analyses various word combinations with the lexemes *loneliness* and *lonely*. The research is based on exemplifications originating from modern dictionaries of Polish as well as phrases and expressions used on some selected websites.

Most of the structures collected indicate that the lexemes *loneliness* and *lonely* are negatively charged regardless of the shades of meaning and context to which they apply. The combinations are often based on oppositions, which enhances the negative evaluation of the content conveyed. Furthermore, in the word combinations under study, man is often depicted as an object exposed to loneliness on which he or she has little influence.

Słowa kluczowe: *samotność*, *samotny*, zwroty i wyrażenia, słowniki języka polskiego.

Key words: *loneliness*, *lonely*, phrases and expressions, dictionaries of Polish language.